

УДК 331.215.4:330.3

Ковальчук Т. Т.,

*д.е.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри міжнародної економіки та підприємництва*

Лук'янов В. С.,

*к. е. н., доцент, докторант,
Національна академія управління, м. Київ*

РЕАЛЬНІ ДОХОДИ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ

У статті проаналізована надзвичайно гостра й зловоденна проблема – хронічна бідність працюючого населення. Реальні доходи розглядаються як соціальний фактор розвитку суспільства. Охарактеризована аномальна антисоціальність економічної політики держави за всі роки незалежності.

Ключові слова: бідність працюючої родини, політика «соціального номіналізму», абсолютне зубожіння робочої сили.

РЕАЛЬНЫЕ ДОХОДЫ КАК СОЦИАЛЬНЫЙ ФАКТОР РАЗВИТИЯ

Ковальчук Т.Т., Лукьянов В.С.

В статье проанализирована чрезвычайно острая и злободневная проблема – хроническая бедность работающего населения. Реальные доходы рассматриваются как социальный фактор развития общества. Охарактеризована аномальная антисоциальность экономической политики государства за все годы независимости.

Ключевые слова: бедность работающей семьи, политика «социального номинализма», абсолютное обнищание рабочей силы.

REAL INCOME AS A SOCIAL FACTOR OF DEVELOPMENT

Kovalchuk T., Lukyanov V.

An extraordinarily sharp and topical problem – chronic poverty of working people is analyzed in the article. Anomalous antisociality of economic policy of the state is described for throughout the year of independence. The purpose of the article is actualization understanding of the social and economic risks and dangers that are generated, reproduced and extrapolated dysfunctional social and economic policy during the years of independence. In fact, under the cover of state implemented a policy of "social nominalism" and so cynically exploited unprecedentedly cheap labor. In addition provoked marginal unemployment which young people, men and women close to retirement age falls.

Key words: working people poverty, policy of "social nominalism", absolute impoverishment of labour force.

Постановка проблеми. Конституційна вимога щодо перетворення України в соціальну державу попри наявних потенційних можливостей так і не реалізувалася в реальність. Україна одна з небагатьох держав, потенційно здатних забезпечити себе усім необхідним, навіть знаходячись в ізольованому світі. Отже, в Україні є все, щоб жити заможного,

переконливо демонструвати, що ми перспективна країна, для якої цивілізована Європа - не географічний напрямок (бо територіально ми знаходимося в її центрі), а реальний орієнтир досягнення соціально-економічних і правових стандартів.

Мета статті полягає в актуалізації розуміння тих соціально-економічних ризиків і небезпек, які породжуються, відтворюються й екстраполюються недолугою соціально-економічною політикою упродовж всіх років державної незалежності. Фактично під прикриттям держави здійснюється політика «соціального номіналізму» і таким чином цинічно експлуатується безпрецедентно дешева робоча сила. На додаток до цього провокується маргінальне безробіття, в орбіту якого попадає молодь, жінки і чоловіки передпенсійного віку.

Основні результати дослідження. В теперішній час Україні кинута виклик, з яким не стикалася жодна європейська держава (хіба що Югославія) з часів Другої світової війни. Страшно уявити картину державної катастрофи в центрі Європи – на території, насиченій атомними електростанціями та гідропорудами на Дніпрі, що десятками мільярдів тонн води нависають над атомними енергоблоками; окрему небезпеку являють нагромаджені токсичні відходи, обсягом на порядок більшими від максимально допустимих. Якраз економічна відсталість, корупція та бідність працюючого населення - це найсильніші союзники сепаратистів, терористів та інтервентів.

Державне регулювання економікою, що підтримує олігархічний тип побудови суспільства, вельми загрозовий. Таке регулювання не здатне розвивати державність і утримувати національну єдність. Навіть з урахуванням тіньової складової, національний продукт на душу населення в Україні менший від західноєвропейських сусідів у 4-5 рази [7, 55].

Гжегож Колодко (у свій час Віце-прем'єр міністр, міністр фінансів Польщі) в економічному бестселері "Мир в русі" (2009 р.), констатує факт, що 18 країн постсоціалістичного табору нарешті досягли рівня розвитку виробництва 1989 р., водночас зазначає: "У самих тяжких випадках - в Україні і в Молдові – до рівня історичного максимуму повернення відбудеться приблизно в 2017 р. Якраз до ювілею Великої Жовтневої соціалістичної революції" [4, 46]. В Україні, на жаль, і цей неоптимістичний прогноз не відбудеться. Для подолання цивілізаційного розриву необхідно підтримувати темп зростання реального ВВП щонайменше на рівні 7-10 % на рік упродовж декількох десятиліть. Однак українська економіка сьогодні навіть не "запорожець" у порівнянні з "мерседесом", це – чумацький віз.

Колосальні перспективи щодо національного злету України, промисловий і науково-технічний потенціал якої на момент отримання незалежності визначався на високому світовому рівні, погубило непрофесійне й корумповане державне керівництво (у широкому розумінні) упродовж усіх років незалежності. Імперативи ринкових перетворень, націлені на "ринковий бліцкриг" шляхом шокової терапії зумовили руйнацію, насамперед, у трьох базових напрямках національної економіки – у промисловому секторі, валютно-фінансовій сфері та соціальній політиці.

Так звані "радикальні реформи" мали своїм наслідком ту очевидність, що значною мірою стихійний економічний простір країни почав демонструвати такі загрозові процеси: 1) з'явилася і почала стрімко розвиватися сфера фактично неконтрольованих фінансових

пірамід, які цинічно грабували довірливих громадян; 2) з товаропродукуючої сфери активно вимивалися обігові кошти, тому що остання фінансувалася за залишковим принципом і таким чином штучно заганялася у режим хронічної збитковості; 3) працездатне населення накрила хвиля жебрацьких зарплат, а затим і безробіття; цим зумовлювалася украй низька купівельна спроможність широкого загалу і як наслідок, - стагнація внутрішнього ринку; 4) водночас безпрецедентна відкритість українських кордонів, корумпованість митних і контролюючих органів сприяли перманентному відтоку фінансового капіталу в офшорні лагуни.

При ситуації, коли ціни водночас стали ринковими, а заробітні плати – залишилися радянські, тотальне зубожіння населення стало неминучим. При цьому найбільш недопустимим фактом для України є бідність зайнятого населення і навіть працюючих родин. Так, близько 78% офіційно визнаних бідних становили сім'ї, де працювали два члени родини. У структурі витрат на одиницю продукції (усіх товарів та послуг) заробітна плата в Україні складає в 2014 році всього 7%; причому цей показник у промисловості досягає лише 8-9%. У країнах ЄС, до стандартів якого Україна немовби прагне долучитися, цей показник сягає 40-45% [5, 13].

Отже, на сучасному етапі розвитку Україна за цивілізаційними мірками – бідна держава, тому що в ній запанувала «неофеодальна модель», при якій збагачується вузьке коло фінансових олігархів та корумпованої бюрократії. Проблема масової бідності населення є разючою на тлі надмірної за тими ж європейськими мірками розкоші вузького кола так званої “національної еліти”. Такої кількості «Мерседесів», «Лексусів», “Хаммерів” і “Майбахів” не побачиш ні в Нью-Йорку, ні в Парижі, навіть у Беверлі-Хіллз. При цьому на даний час в Україні діє «плоска шкала оподаткування», тобто абсолютно прийнятна для національного крупного капіталу, але не для широкого загалу, система розподілу й перерозподілу доходів.

Гжегож Колодко зі знанням справи оцінює істинну роль такої системи оподаткування: «Плоске оподаткування – це не стільки проста ідея, як про це говорять її прибічники, скільки простецька, оманлива практика, від якої страждає широкий загал громадян. Дехто з наших сусідів (йдеться про Україну – авт.), де економічне словоблуддя взяло верх над здоровим глуздом, уже встиг цю ідею реалізувати. Хоча в соціально відповідальній державі багаті повинні сплачувати вищі податки, оскільки інакше неможливо привести до рівноваги соціальну систему».

Чи може країна вийти з соціально-економічної кризи ціною зубожіння не лише пенсіонерів та інвалідів, але й працюючого населення"? Риторичне запитання. Нині середня заробітна плата в Україні на рівні 3148 грн. або 310 дол. і це за загальностатистичними даними; а в бюджетній сфері середній заробіток складає біля 2900 грн. (за нинішнім курсом менше 290 дол. США) [3, 6]. На якому неприпустимо низькому рівні має знаходитися купівельна спроможність працюючої сім'ї, щоб для придбання нової квартири необхідно заробляти упродовж всього життя. Сьогодні в Україні – ціни монополюно високі, а зарплата неприпустимо занижена.

Великий німецький реформатор Людвіг Ерхард у свій час сказав: „бідний люд не в стані здійснювати і сприймати цивілізаційні реформи”. Адже за таких умов формуються передумови спадкоємної бідності, тобто діти з бідних сімей приречені на бідкування в

дорослому житті, оскільки не отримують належної освіти і стають зовсім неконкурентоспроможними на ринку праці. Негативним наслідком бідності працюючого населення є низький рівень споживчого попиту, який тягне за собою звуження внутрішнього ринку.

Усе більш загрозливим явищем в країна стає безробіття. Нині на одну вакансію претендує мінімум десяток безробітних, а в окремих регіонах доходить до 100 претендентів на місце. Окрім цього, до 800 тис. зросла кількість людей, що працюють неповний робочий день. При цьому всі вакансії передбачають мінімальну заробітну плату. І це при тому, що остання штучно занижена до прожиткового мінімуму. Зрозуміло, що таке працевлаштування втрачає всякий сенс.

Для нинішнього керівництва в Україні головним лейтмотивом є гасло реальне здійснення назрілих реформи. Програма Президента України «Стратегія – 2020» містить конструктивні позиції, націлені на реформування найбільш важливих сегментів українського суспільства і національної економіки. Передбачено створення принципово нового підходу до системи національної оборони, антикорупційну реформу, оновлення держапарату, судову реформу та реформу правоохоронних органів, децентралізацію держуправління, податкову реформу, а також дерегуляцію підприємницької діяльності.

Однак не знайшла свого місця серед вісьми зазначених пріоритетних напрямків реформування - реформа оплати праці. Для того, щоб досягти європейських стандартів життя необхідно передбачити передусім невідкладне й відчутне підвищення жалюгідної погодинної оплати (на сьогодні - 7 грн. 30 коп., тобто менше 60 центів за нинішнім валютним курсом), якщо прагнути бути достойним членом європейської спільноти. На наше переконання, якраз робочі місця з достойною оплатою праці – це та ключова ланка, взявшись за вирішення якої можна витягнути весь ланцюг наявних в Україні соціально-економічних проблем.

«Мета наших амбітних реформ, - зазначає Президент України П.Порошенко,- досягти європейських стандартів життя і підготуватися до того, щоб двадцятого року подати заявку на членство в ЄС». Однак до цього часу витрати з бюджету на соціальну сферу (підтримку освіти, охорону здоров'я, культуру) розглядаються владою скоріше як «добровільні пожертви», а не як перспективні інвестиції в цивілізоване майбутнє країни. Ось чому на вітчизняних теренах перманентно «пливе безнадія і стиха схлипує сум».

Якщо вартість робочої сили і надалі залишатиметься на нинішньому рівні і відчутно не зростатиме, то заклики Глави держави активізувати творчий потенціал трудових ресурсів і завдяки цьому вийти із кризової ситуації – буде сприйматися як «глас» у пустелі соціальної безнадії. Нинішня ситуація в Україні підтверджує давню істину: можна деякий час обманювати народ, можна обманювати себе, але не можливо обманути й обійти об'єктивні закони економічного розвитку. Власне історія вчить, що головна запорука і гарантія прогресу кожної держави - вірно обраний напрямок і повне використання притаманних національним інтересам стимулів і механізмів господарювання.

Коренем слова „бідність” є слово „біда”. Синонімічність даних категорій не тішить нікого. Це явище – не просто принизливе, а жахливо руйнівне. Економічна наука оперує категорією „абсолютне зубожіння”. Це коли людина (і найстрашніше – працююча родина) не в стані задовольнити елементарні життєво зободенні потреби, до яких пріоритетно

відносяться: продукти харчування, одяг, житло, отримання молоддю освіти й професійної спеціальності. Зрозуміло, що кількість наших співвітчизників здатна хоча б на відносному рівні задовольнити нинішні життєві потреби, - критично мала. Важко визнавати, але необхідно – Конституційний імператив щодо перетворення України в соціальну державу попри наявних потенційних можливостей так і не перетворився в реальність.

Країна живе, коли активно функціонує товаропроductive сфера, де почнуть діяти передові міжнародні стандарти й технологічні регламенти, тобто підприємства, фабрики, заводи повинні працювати на новій технологічній базі і в принципово іншому бізнес-середовищі. Податкова система має стимулювати модернізацію національного господарства. Заробітна плата повинна бути такою, щоб зникло таке ганебне явище, як бідність працюючої родини. Держава зобов'язана законодавчо забезпечити сприятливий для підприємництва діловий клімат, справедливі правила економічної конкуренції, і головне - стабільність та передбачуваність соціально-економічної політики.

Поки що чинна обмежувальна політика щодо дотримання міжнародних стандартів оплати праці відчутно гальмує платоспроможність населення, а отже, тугим зашморгом душить вітчизняне виробництво. Загальновідомий у цивілізованому світі спосіб боротьби з бідністю - дати змогу людям працювати і гідно заробляти. Якщо люди дієздатного віку отримують гарантовані можливості для праці і адекватну до проявлених здібностей оплату, то це гарантія формування суспільства високого добробуту.

В Україні на часі невідкладно створювати цілісну правову базу організації заробітної плати на європейському рівні, повернувши таким чином її призначення найбільш важливого життєвого стандарту. Створення робочих місць має органічно кореспондуватися з достойною заробітною платою. Це має стати політико-економічною доктриною сучасної державної політики. Лише за цих умов «Стратегія – 2020» може стати не продекларованою ключовою метою, а реальністю економічної політики української держави.

Висновок. Лише спираючись на власні резерви й внутрішній потенціал українська держава буде в змозі успішно вийти з нинішньої макроекономічної скрути. За всіх умов і при різних суспільно-політичних ситуаціях держава має бути всеохоплюючою соціально активною й відповідальною силою, яка системно відстоює передусім можливість широкому загалу працювати, гідно заробляти. Отже, подолання бідності працюючої родини – це та первинна ланка ланцюга, витягнувши яку, можна, врешті-решт, розв'язати „гордієв вузол” тотальної бідності працюючого населення і виходячи з цього домогтися якісних зрушень у всій системі суспільного буття країни.

1. Волошенко А.В. Сучасна цінова політика / А.В.Волошенко. – К.: Знання, 2014. – 239 с.

2. Ковальчук Т. Актуалітети політики розвитку / Т.Ковальчук, В.Черняк, В.Шевчук.- К.: Знання, 2009. – 326 с.

3. Ковальчук Т. Т. Ключові умови та чинники цивілізаційного поступу України / Т.Т.Ковальчук // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. – 2014. – Сер. 18. – Вип. 25. – С. 3-11.

4. Колодко Г. Мир в русленні / Г. Колодко. – М.: Магістр, 2009. – 576 с.

5. Лібанова Е. М. Нерівність в українському суспільстві: витоки та сучасність / Е.М. Лібанова // Економіка України. – 2014. – № 3. – С. 4-19.

6. Лук'янов В. С. Сучасні фінансові ринки : [монографія] / В. С. Лук'янов. – К.: Знання, 2013. – 479 с.
7. Савич Н. Приплив іноземного капіталу та ВВП на душу населення: за даними країн Центральної та Східної Європи / Н. Савич, Л. Баряктарович, С. Куніушич // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 3. – С. 54-65.
8. Унковська Т. Є. Чи можливе економічне диво в Україні? / Т.Є. Унковська, Н.І. Демчук // Економіка України. – 2013. – № 12. – С. 4-21.
9. Шевченко Л.С. Ринок праці: сучасний економіко-теоретичний аналіз : [монографія] / Л. С. Шевченко. – Х: ФО-П Вапнярчук Н.М., 2007. – 336 с.